

Temanotat

**Russland: Russiske fengsler og
soningsforhold for nord-kaukasiere**

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

© Landinfo 2019

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingsreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivaretatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

SUMMARY

The prison population in Russia has fallen steadily since 2000, and is now almost half of what it was in 2000. Russia has the highest prison population measured by the number of inhabitants among the member states of the Council of Europe.

Prison conditions in Russian prisons vary from region to region and within regions. There are both good and adequate institutions, but inadequate health treatment and the use of violence is also reportedly a problem. At the same time, extensive reforms have been initiated to upgrade both prisons and detention centers (not covered in this report).

Numerous persons from the North Caucasus are serving time in Russian prisons. A large part of these are convicted of insurgent activity with often long sentences. The number of complaints from inmates from Chechnya and other parts of the North Caucasus have been increasing over the past seven to eight years. The complaints are about the use of violence, unjustified penalties, not being able to perform religious customs and the confiscation of religious material. Prisoners who claim their rights or complain about other matters, are more likely to be abused. Due to the fact that North Caucasians more often claim their rights than others, as well as having a further stigma attached to them, they are more vulnerable to abuse than other inmates.

Employees in Russian prisons are rarely prosecuted for abuse of power. In the event of criminal prosecution, the penalties that are usually given are mild or conditional.

SAMMENDRAG

Fengselsbefolkningen i Russland har sunket jevnt siden år 2000, og er i dag nesten halvert sammenlignet med i år 2000. Russland har den høyeste fangebefolkningen målt per antall innbyggere blant medlemslandene i Europarådet.

Soningsforholdene i russiske fengsler varierer fra region til region og også innad i regioner. Det finnes soningsinstitusjoner der forholdene er gode eller adekvate, men det påpekes også at mangelfull helsebehandling og bruk av vold er utbredt. Samtidig er det satt i gang omfattende reformer for å oppgradere både varetektsfengsler (som ikke behandles i dette notatet) og soningsinstitusjoner.

Det soner mange personer fra Nord-Kaukasus i russiske fengsler. Mange av disse er dømt for opprørsaktivitet, og soner lange straffer. Andelen klager fra innsatte fra Tsjetsjenia og andre deler av Nord-Kaukasus ser ut til å ha vært jevnt økende de siste syv til åtte årene. Det klages på bruk av vold, uberettigede straffer, at de hindres i å utføre religiøse skikker og på at det ødelegges og konfiskeres religiøst materiale. Innsatte som krever sine rettigheter eller klager på andre forhold, har større sannsynlighet for å bli mishandlet. Som følge av at nord-kaukasiere oftere krever sine rettigheter enn andre, i tillegg til at de har et ytterligere stigma knyttet til seg, gjør dem mer utsatt for mishandling enn andre innsatte.

Ansatte i russiske soningsinstitusjoner straffeforfølges sjelden for myndighetsmisbruk. Dersom myndighetsmisbruk i soningsinstitusjoner straffeforfølges, gis det vanligvis milde eller betingede straffer.

INNHold

1. Innledning	6
2. Russiske fengsler	6
2.1 Antall innsatte.....	7
2.2 Ulike typer fengsler	7
2.2.1 Subkulturer i soningsinstitusjoner.....	7
2.3 Reformert i den russiske straffegjennomføringstjenesten	8
2.4 Observasjon av fengselsforhold.....	8
2.5 Forholdene i russiske soningsinstitusjoner	9
2.5.1 Brudd på EMK	10
2.5.2 Materielle forhold.....	10
2.5.3 Helsebehandling.....	11
2.5.4 Bruk av vold	12
2.6 Fanger soner langt fra hjemstedet.....	13
2.6.1 Transport av fanger.....	13
3. Innsatte fra Nord-Kaukasus i russiske fengsler	14
3.1 Antallet nord-kaukasiere i russiske fengsler.....	14
3.2 Hva soner de for?.....	15
3.3 Hvordan er soningsforholdene for innsatte fra Nord-Kaukasus?	15
3.3.1 Fiendtlige holdninger.....	16
3.3.2 Konflikter mellom fanger fra Nord-Kaukasus og andre fanger.....	16
3.3.3 Manglende hensyn til religiøse skikker	17
3.3.4 Mishandling.....	17
3.3.5 Manglende helsebehandling.....	18
3.3.6 Avstand gjør det vanskelig å holde kontakt med familie	18
4. Stilles overgripere til ansvar?	19
4.1 Mangelfull statistikk	19
4.2 Pågående etterforskning	20
5. Referanser	21

1. INNLEDNING

Dette notatet handler om forholdene i russiske soningsinstitusjoner.

Notatet er tredelt: Første del handler om forholdene generelt i russiske fengsler, andre del om soningsforhold for nord-kaukasiere spesielt og tredje del ser på eventuell straffeforfølgelse av overgripere (myndighetspersoner). Notatet ser ikke på forholdene i varetektsfengsler (SIZO) og anholdelsessentre (IVS).

Vi har hovedsakelig brukt åpne, nettbaserte kilder. I tillegg har vi intervjuet kilder med spesiell kompetanse på temaet under en informasjonsinnhentingsreise til Moskva i månedsskiftet oktober/november 2018.

En viktig kilde i notatet er Civic Assistance Committee (CAC). De har siden 2011 drevet prosjektet “Protecting human rights of residents of Chechen Republic and Republic of Ingushetia in detention facilities”, finansiert av EU og nødhjelpsorganisasjonen Caritas. I den forbindelse publiserte de en rapport i 2014 om fengselsforhold for innsatte fra Tsjetsjenia og Ingusjetia. Rapporten er i ferd med å bli oppdatert. Landinfo foretok et lengre intervju av CAC i Moskva i november 2018 om soningsforholdene for nord-kaukasiere. Vi har også konsultert fageksperter i det norske Kriminalomsorgsdirektoratet. Direktoratet har en bilateral samarbeidsavtale med Føderal russisk straffegjennomføringstjeneste (FSIN). Fagekspertene har lang erfaring fra dette samarbeidet og har besøkt russiske fengsler i ulike deler av Russland, ved mange anledninger.

Kildematerialet i den delen av notatet som handler om soningsforhold for personer fra Nord-Kaukasus, er noe begrenset. Med unntak av CAC, er det svært få som jobber med denne problematikken. Det er imidlertid mange publiserte artikler og rapporter om de generelle forholdene i russiske soningsinstitusjoner.

Samtidig mangler det oppdaterte rapporter fra Committee for the Prevention of Torture (CPT) i Europarådet, som en svært viktig kilde på blant annet forholdene i fengslene. CPT har besøkt Russland en rekke ganger de seneste årene for å undersøke forholdene i fengslene, sist i 2018, men Russland har ikke gitt tillatelse til å publisere rapportene fra besøkene. Den siste publiserte rapporten fra CPTs besøk til Russland er fra 2012.

2. RUSSISKE FENGLER

I dette kapitlet beskriver vi ulike sider ved den russiske straffegjennomføringstjenesten (FSIN) og soningsinstitusjoner: struktur, antall innsatte, typer fengsler og soningsforholdene i russiske fengsler. Det påpekes flere problemer ved soningsforholdene, som mangelfull helsebehandling, bruk av vold, langvarig transport av fanger og ofte lang avstand mellom fengslene og de innsattes hjemsted.

Samtidig er det viktig å påpeke at FSIN har satt i gang omfattende reformer, og at det brukes mye penger på å reformere og oppgradere både varetektsfengsler (som ikke behandles i dette notatet) og soningsinstitusjoner.

Forholdene varierer også klart fra region til region, og også innad i regionene. Det er derfor vanskelig å gi noe entydig bilde av forholdene i russiske soningsinstitusjoner.

2.1 ANTALL INNSATTE

Den føderale russiske straffegjennomføringstjenesten (FSIN - Federalnaja Sluzjba Ispolnenija Nakasaniya) er et direktorat underlagt det russiske justisdepartementet. Det er 961 soningsinstitusjoner i Russland, hvorav 217 varetektsfengsler (SIZO), 713 straffekolonier, 8 fengsler og 23 ungdomsfengsler (WPB u.å).

Fengselsbefolkningen i Russland har sunket jevnt siden år 2000, og er i dag nesten halvert sammenlignet med nivået i 2000. I 2000 var det 1 060 000 innsatte, mens det per 1. august 2018 var 587 111 innsatte (inkludert i varetektsfengsler).

Dette utgjør 405 innsatte per 100 000 innbyggere. Russland har den høyeste fangebefolkningen målt per antall innbyggere blant medlemslandene i Europarådet. Landet har også dobbelt så høye innsatte-rater som de fleste sammenliknbare land i de tidligere østblokklandene. For eksempel har Litauen 235 innsatte per 100 000 innbyggere, og for Georgia ligger innsatte-raten på 263 per 100 000 innbyggere (WPB u.å).

2.2 ULIKE TYPER FENGLER

Det er fire typer soningsinstitusjoner i Russland: varetektsfengsler, ungdomsfengsler, straffekolonier og fengsler.

Straffekolonier er den mest vanlige soningsformen og består av forbedringskolonier (*corrective settlements*) og bosettingskolonier (*colony settlements*). I forbedringskoloniene finnes ulike strafferegimer: generelt regime, strengt regime, spesielt regime og regime for de som soner på livstid.¹ De innsatte bor på store sovesaler og må jobbe fram til pensjonsalderen. I bosettingskolonier bor de innsatte også på sovesaler, men kan bevege seg friere innenfor kolonien i løpet av dagen og ha familien boende der hos seg.

Det er åtte såkalte fengsler i Russland der de innsatte bor på celler. Disse er begrenset til personer som har begått straffbare handlinger mens de sonet, gjengangskriminelle og personer dømt til livstid (Amnesty International 2017, s. 9).

Type strafferegime som idømmes, spesifiseres i dommen, men avgjørelsen om hvilken konkret soningsinstitusjon en person skal sendes til, tas av FSIN (Amnesty International 2017, s. 10).

2.2.1 Subkulturer i soningsinstitusjoner

Siden Sovjettiden har det eksistert et system med såkalte *thieves-in-law* i russiske fengsler. En thief-in-law er en del av den kriminelle underverdenens «elite» – en posisjon man opparbeidet seg i fengsel. Thieves-in-law og fengselsansatte har ofte «jobbet» sammen.

Både Moskvaregionens Røde Kors og Civic Assistance Committee (CAC) snakket om såkalte røde og svarte fengsler (møter, oktober og november 2018). I «røde» fengsler har noen innsatte, i samarbeid med ansatte, ansvar for å kontrollere andre innsatte, ifølge CAC. Det er et hierarkisk system blant innsatte.

¹ Det har vært moratorium på dødsstraff i Russland siden 1996. Ingen har blitt henrettet i Russland siden 1996.

Såkalte svarte fengsler styres i større grad av innsatte, et slags selvstyre av innsatte. Det finnes svært få «svarte» fengsler.

2.3 REFORMER I DEN RUSSISKE STRAFFEGJENNOMFØRINGSTJENESTEN

FSIN startet i 2010 en omlegging og modernisering av straffegjennomføringstjenesten («Reform 2020»). Reformene har som mål å:

- gjøre fengslene mer humane og moderne
- halvere antall innsatte
- innføre alternative soningsordninger
- bygge ned systemet med arbeidsleire (Kriminalomsorgsdirektoratet u.å).

Halveringen av antall innsatte er nå langt på vei oppnådd.

FSIN skal særlig ha ønsket å forbedre de materielle forholdene i soningsinstitusjonene, blant annet å ved å avskaffe bruk av sovesaler og innføre rom med fire til seks innsatte. Dette fikk vi opplyst i et møte med det norske Kriminalomsorgsdirektoratet (juni 2018). En slik omlegging har FSIN begrepsfestet som «Humanisering av soningsforhold». I reformens første år ble det satset på ombygginger av sovesaler til mindre celler, men i 2017 gikk FSIN helt bort fra disse ombyggingsprosjektene fordi det ble for kostbart, og fordi sikkerheten ikke var god nok og kvaliteten på arbeidet var for dårlig.

For øvrig ble fotlenkesoning innført i 2011, og benyttes både som varetekts-surrogat og for soning hjemme. Russland er det land i Europa som benytter fotlenkesoning (elektronisk kontroll) i størst omfang. Videre er moratorium på dødsstraff omgjort til livstidsstraff på maks 25 år. Dette har bidratt til å redusere antall innsatte (Kriminalomsorgsdirektoratet, møte juni 2018).

Fagskoler for innsatte er en annen positiv reform, ifølge Moskvaregionens Røde Kors (møte oktober 2018). De som ikke har allmennskole og er under 30 år, må delta på fagskole. Det er frivillig for de over 30 år. Mer enn 2000 innsatte får nå fagskole mens de soner.

I tillegg har det blitt åpnet 20 sosiale rehabiliteringssenter det siste året. Sentrene skal forberede den innsatte på overgangen fra soningsinstitusjonen til livet utenfor. Det bor rundt 10 til 30 innsatte på disse sentrene, og det er som regel de mest sårbare – kvinner og barn. Sentrene er tilknyttet soningsinstitusjonen. Opphold på slike sentre tilbys i siste fase av soningen (Moskvaregionens Røde Kors, møte oktober 2018).

2.4 OBSERVASJON AV FENGSELSFORHOLD

Såkalte *Public Monitoring Commissions* (PMC) ble etablert ved føderal lov nr. 76-FZ i 2008. Loven var et klart fremskritt som følge av at menneskerettighetsorganisasjoner under Sovjettiden og i etterfølgende år ikke hadde hatt tilgang til russiske fengsler. PMCs hovedoppgave er å undersøke og overvåke forholdene i anholdelsessteder på politistasjoner, i varetektsfengsler, i soningsinstitusjoner og ved uttransporteringssentre og formidle sine funn til myndighetene. PMC består av medlemmer av sivilsamfunnsorganisasjoner og tidligere myndighetsansatte som har

blitt godkjent av Federal Public Chamber.² Mange kjente russiske menneskerettighetsforsvarere har vært medlemmer av kommisjonene rundt omkring i landet. De har særlig vært opptatt av manglende helsetilbud i fengslene og av bruk av tortur og press mot pågrepne og innsatte (Zvetova 2016).

Slike kommisjoner finnes i de aller fleste føderasjonssubjektene i Russland (Front Line Defenders 2016; Zvetova 2016; Moskvaregionens Røde Kors, møte oktober 2018).

Medlemmer av PMCs trenger ikke tillatelse til å besøke soningsinstitusjoner. De kan på kort varsel avlegge besøk, men må være minst to personer. De må melde fra på forhånd at de kommer, men ikke akkurat når (Moskvaregionens Røde Kors, møte oktober 2018). Samtidig rapporterte Amnesty International i sin siste årsrapport (2018, s. 314) om tilfeller der uavhengige observatører, inkludert medlemmer av PMC og Presidentens menneskerettighetsråd, hadde blitt nektet tilgang til fengsler av fengselsadministrasjoner.

Med årene har reglene for utnevning av medlemmer til PMC blitt endret. Dette har redusert antall medlemmer i noen av kommisjonene, noe som igjen har påvirket kommisjonenes uavhengighet ved at visse menneskerettighetsforsvarere har blitt hindret i å delta (Amnesty International 2018, s. 314). Ifølge FN's torturkomité har de reviderte reglene ført til at medlemmer med politibakgrunn har blitt utnevnt fremfor medlemmer med uavhengig status. Komitéen er bekymret for denne utviklingen, og likeledes for at underfinansiering av kommisjonene har ført til færre fengselsbesøk (CAT 2018).

2.5 FORHOLDENE I RUSSISKE SONINGSINSTITUSJONER

Det er store lokale forskjeller på soningsforholdene i Russland. I en del soningsinstitusjoner er soningsforholdene gode eller adekvate. I en del andre institusjoner beskrives forholdene som tøffe og til tider livstruende. Soningsforholdene innad i en institusjon kan også variere.

Vanlige problemer er overfylte fengsler, mishandling begått av fangevoktere og innsatte, begrenset tilgang til helsehjelp, mangel på mat og dårlige sanitære forhold. Dette fremgår av den siste menneskerettighetsrapporten til U.S. State Department (2018, s. 7). Som nevnt har noen regioner tøffere fengselsforhold enn andre regioner. Et vanlig utsagn fra innsatte er: «If you haven't served time in Mordavia, you know nothing about prison». Blant kriminelle har denne regionen fått rykte på seg for å være det farligste stedet å sone (Khrunova & Kolbasin 2017).

FSIN har rapportert om en nedgang av dødsfall i fengslene. Samtidig viste en undersøkelse fra 2016 gjort for Europarådet av universitetet i Lausanne at 61 per 10 000 innsatte dør under soning. Dette tallet er dobbelt så høyt som gjennomsnittet i Europa. Det dør imidlertid flere under soning i Armenia, Moldova og Montenegro (Polygraph.info 2017; RBK 2017). Russlandsforskeren Mark Galeotti, som blant annet forsker på sikkerhetsspørsmål, påpekte imidlertid på sin blogg for flere år siden at utviklingen i russiske fengsler går i riktig retning, selv om det går sakte og prosessen er skjør (Galeotti 2011). Kriminalomsorgsdirektoratets eksperter på Russlandssamarbeidet understreker at de ser en større åpenhet fra russisk side om

² Presidentens samfunnsråd.

utfordringene de har med soningsforhold, subkulturer og hierarkier blant innsatte og uverdigg behandling av innsatte (e-post, september 2018).

2.5.1 Brudd på EMK³

Siden Russland ratifiserte den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) i 1998, har den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) dømt Russland for brudd på EMK artikkel 3 (umenneskelig eller nedverdiggende behandling) i over 600 saker for forhold i russiske anholdelsessentre (Amnesty International 2017, s. 9). Svært mange av sakene gjelder kritikkverdigg forhold i varetekt, i påvente av at saken skal komme opp for retten. Russland har gjort merkbare endringer for å forbedre forholdene i varetekt, blant annet er varetektsfengslene vesentlig mindre overfylte (Taubina 2017).

EMD har også dømt Russland som følge av forhold i russiske soningsinstitusjoner. CAC opplyste til Landinfo at de har klaget tolv saker til EMD de siste tre årene. De fleste klagene gjelder brudd på EMK art. 3. Per i dag har fire (av tolv) klagere fått medhold i EMD (møte november 2018).

I tillegg ble Russland i mars 2017 dømt for brudd på EMK artikkel 8 (rett til privatliv og familieliv) i en sak der de innsatte sonet mellom 2000 og 8000 km fra familienes bosted (International Justice Resource Center 2017).

2.5.2 Materielle forhold

Svært mange av dagens fengselsbygninger (med lavere sikkerhetsregime) ble brukt som straffe- og arbeidsleirer, GULAG-leire, under Sovjetunionen. Da disse ble lagt ned, ble mange overtatt av straffegjennomføringstjenesten (Kriminalomsorgsdirektoratet, e-post september 2018).

Den russiske avisen Kommersant viser til en undersøkelse gjort av bygninger som brukes til soning av straff. Et stort antall bygninger ble bygget midt på 1900-tallet, uten hensyn til reguleringer for konstruksjon, sanitære behov og brann. Mange bygninger er i tre. Innvendig er det problemer med sopp, tak som lekker og murpuss som faller av (Kyrilova & Smirnov 2018).

I en rekke regioner rapporteres det om kritikkverdigg forhold i de såkalte straffecellene⁴, slik som:

- utilstrekkelig belysning og ventilasjon
- lave temperaturer om vinteren
- betonggulv
- muggsopp på veggene
- fuktig luft
- ikke adskilte toalett og oppholdsrom

³ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

⁴ Straffeceller, eller *Shizo*, omfatter en periode i isolasjon (ACAT, CAT & Public Verdict Foundation 2013, s. 10).

Slike problemer har blitt rapportert spesielt i regionene Sverdlovsk, Kaliningrad, Nishnij Novgorod og Irkutsk, og i Krasnojarsk (Taubina 2017).

Noen materielle forbedringer har imidlertid allerede blitt gjort (Kriminalomsorgsdirektoratet, møte juni 2018). Det er også vedtatt handlingsplaner med mål om å bygge nye fengsler og oppgradere forholdene i allerede eksisterende fengsler (både varetektsfengsler og soningsinstitusjoner) slik at institusjonene er i overenskomst med russisk lov og internasjonale standarder. Den nåværende handlingsplanen som strekker seg fra 2018 til 2026, skisserer bygging av 11 nye varetektsfengsler, 14 nye soningsinstitusjoner og oppgradering av fire soningsinstitusjoner og 18 «tilleggsbygg».

Fra den tidligere handlingsplanen (2007 til 2016) gjenstår det imidlertid bygging av fem isolat (Kyrilova & Smirnov 2018), og den russiske nyhetstjenesten Meduza (2018a) skrev i mai 2018 om store kutt i handlingsplanens budsjett, fra 96,5 til 55 milliarder rubler.

Representanter for ombudsmannen for menneskerettigheter (møte oktober 2018) opplyste til Landinfo at det er viktig å få renovert og bygget nye fengsler.

2.5.3 Helsebehandling

Det pågår for tiden en reform knyttet til helsebehandling i russiske soningsinstitusjoner. Reformen ble igangsatt i 2015. Det overordnede ansvaret for helsebehandlingen ligger fremdeles hos den regionale straffegjennomføringstjenesten (FSIN). Det nye nå er at det ikke lenger er den enkelte soningsinstitusjon som sørger for tilgang til behandling, men en helseavdeling i hver region (Moskvaregionens Røde Kors, møte oktober 2018).

Tilgang til helsetjenester ser likevel fortsatt ut til å kunne være et problem for de som soner. Ifølge Moskvaregionens Røde Kors (møte oktober 2018) kan en helseavdeling noen ganger dekke flere regioner, og avstanden mellom soningsinstitusjonen og helseavdelingen kan være lang.

Det mangler også spesialiserte leger som jobber for straffegjennomføringstjenesten, ifølge FSIN (som gjengitt i Mukhamedzhanov 2018). Det å jobbe som lege for straffegjennomføringstjenesten anses ikke som spesielt prestisjefullt eller godt betalt. Det mangler derfor spesialister som kirurger, tannleger, spesialister på smittsomme sykdommer og onkologi. Gjennomsnittsalderen på leger som jobber i fengsler, er i en rekke regioner over 60 (Mukhamedzhanov 2018; U.S. Department of State 2018, s. 8).

I en del tilfeller får behandlingstrengende innsatte i praksis ikke tilgang til helsebehandling som følge av at fengselet ikke har avtale eller etablert kontakt med behandlingstinstitusjon eller sykehus (Mukhamedzhanov 2018). Etter det Landinfo forstår, har dette ført til en del feildiagnostiseringer og i verste fall dødsfall.

Samtidig opplyste Moskvaregionens Røde Kors (møte 2018) at det er lettere å få helsebehandling som innsatt etter at reformen ble innført. Helseavdelingene er mer åpne og prøver å finne løsninger på klager. De erfarer også at det er lettere å nå frem til den sentrale ledelsen i FSIN når helsetjenester ikke lenger er underlagt den enkelte fengselsadministrasjon.

Ved enkelte alvorlige sykdommer, som listet⁵ i føderal lov, kan innsatte få avbrutt soningen. Problemet er imidlertid at dommere har avslått søknader om løslatelse på grunnlag av alvorlig sykdom. Statistikk fra russiske domstoler viser at kun hver tredje innsatte med en alvorlig sykdom kan regne med å bli løslatt. Ombudskvinnen for menneskerettigheter, Tatjana Moskalkova, skal i 2017 ha tatt opp dette problemet med president Putin (Mukhamedzhanov 2018).

Tuberkulose og HIV er utbredt blant innsatte i russiske fengsler. FSIN rapporterte i 2015 at nesten fire prosent av alle innsatte i Russland var smittet med tuberkulose (U.S. Department of State 2018, s. 9).

2.5.4 Bruk av vold

Flere anerkjente kilder viser til at vold og mishandling i russiske soningsinstitusjoner er et problem. Det finnes ikke statistikk som sier akkurat hvor utbredt dette er, men U.S. Department of State hevder at fysisk mishandling begått av fengselsbetjenter gjennomsyrrer fengselssystemet. Også vold innsatte imellom er et problem. Ifølge Amnesty International rapporterer NGO-er som jobber med forhold under soning, at tortur og annen umenneskelig behandling fortsatt er et problem i visse soningsinstitusjoner (Amnesty International 2017, s. 9). HRW (2018a) hevder at tortur florerer i russiske varetekts- og soningsinstitusjoner.

Vold og mishandling foregår ikke i alle soningsinstitusjoner. Utbredelsen varierer mellom regioner og institusjoner. Det er regioner i Russland hvor mishandling og psykologisk press foregår i langt mindre grad enn tidligere. Samtidig finnes det regioner og fengsler der vold og mishandling fremdeles er hovedmetoden for å skape «system og orden». Regioner som skal være kjent for dette er Karelia, Mordovia, Tsjelyabinsk og Sverdlovsk (Mukhamedzhanov 2016).⁶

Den russiske nettavisen Meduza publiserte nylig en artikkel med informasjon om mer enn 50 overgrep begått av myndighetene i soningsinstitusjoner og i varetekt per august 2018. Seks av de 50 skal ha dødd. Overgriperne var vanligvis politimenn og fangevoktere. Overgrepene omfattet blant annet slag, elektriske støt, smertefulle stillinger, nektelse av søvn og vann (Meduza 2018b).

Det rapporteres om tilfeller der fengselsansatte har oppfordret innsatte til å mishandle visse grupper av innsatte. Homofile, voldtektsforbrytere og barnemishandlere har vært særlig utsatt for dette. Fengselsansatte gir ofte lite eller ingen beskyttelse til disse gruppene. Det er også rapporteringer om at politiske fanger har blitt plassert under særlig strenge strafferegimer, slik som isolasjon og innleggelse på psykiatriske enheter (U.S. Department of State 2018, s. 8-9).

Komitéen mot tortur i FN poengterte i en rapport fra august 2018 at den er bekymret for at leger angivelig enten ikke fikk anledning til, eller ble nektet, å undersøke innsatte med skader fra tortur eller mishandling. Komitéen påpekte også at ønsker om uavhengig medisinsk vurdering av helsepersonell ofte ble avvist av fengselsadministrasjonen.

⁵ Lenke til denne listen datert 19. mai 2017 (på russisk) er http://base.garant.ru/12134310/d4bd527148c5bcd4c1454eaa9e518723/#block_2000

⁶ Karelia ligger i nordvest, Mordovia ligger sentralt i europeisk del av Russland, Tsjelyabinsk ligger i Ural på grensen mellom Europa og Asia, Sverdlovsk ligger i Ural.

Hvorfor brukes vold og hvem rammes?

Fysisk og psykisk vold synes å være aller mest utbredt i avhørssituasjoner. Dette er for å legge press på anholdte om å tilstå og/eller gi informasjon om andre. Igor Kalyapin, leder av den russiske menneskerettighetsorganisasjonen Komitéen mot tortur (CPT), opplyser at CPT får mest klager på tortur i varetekt (som sitert i Meduza 2018c).

Civic Assistance Committee (CAC) opplyste til Landinfo (november 2018) at det ikke er vilkårlig hvem som blir utsatt for mishandling eller tortur i soningsinstitusjonene. Det rammer som regel de som stikker seg ut, de som krever sine rettigheter, eller ikke oppfører seg som de skal. Det avgjørende er den enkeltes oppførsel. CAC driver et prosjekt som bistår innsatte fra Nord-Kaukasus i russiske fengsler,

CAC opplyste i tillegg at ansatte bruker vold for å holde system og kontroll i soningsinstitusjonene. En advokat som besøker innsatte og gir juridisk bistand for CAC, opplyste at besøkene gir en viss garanti mot fremtidig mishandling, i hvert fall for en periode.

2.6 FANGER SONER LANGT FRA HJEMSTEDET

I Russland soner svært mange i soningsinstitusjoner som befinner seg langt fra hjemstedet. Dette er en gammel tradisjon som går tilbake til 1700-tallet, som kombinerer straff og eksil. Delvis skyldes dette mangel på investering i soningsinstitusjoner i de mest befolkningstette områdene av landet, delvis er det historiske og geografiske årsaker til dette.

Artikkel 73 i den russiske straffeloven sier at innsatte skal sone straff i soningsinstitusjoner som befinner seg i føderasjonssubjektet hvor de bor eller ble dømt. Samtidig finnes det en rekke unntak fra denne regelen, som for eksempel at det ikke finnes egnede soningsinstitusjoner i regionen man bor. Et annet unntak er at personer dømt for alvorlige kriminelle handlinger, slik som terrorparagrafene i russisk straffelov, skal sone i institusjoner som tildeles av straffegjennomføringstjenesten (Amnesty International 2017, s. 10-11; Titiev 2017).

De fleste kildene Landinfo intervjuet i Moskva i 2018, var kritiske til at mange innsatte soner langt fra hjemstedet. Dette gjør at det kan gå svært lang tid mellom hver gang de får besøk av slektninger (representanter for ombudsmannskontoret for menneskerettigheter; Moskvaregionens Røde Kors; CAC).

Røde Kors driver et program for å gjenopprette og formidle kontakt mellom innsatte og deres familier, blant annet ved hjelp av videobrev eller på Skype (møte, oktober 2018).

2.6.1 Transport av fanger

I 2017 ga Amnesty International ut rapporten «Prisoner transportation in Russia: Travelling into the unknown». Rapporten beskriver transport av fanger til soningsinstitusjoner på tvers av Russland. Det er straffegjennomføringstjenesten (FSIN) som organiserer fangetransporten. FSIN transporterer fanger over 6000 kilometer og 11 tidssoner til over 700 ulike straffekolonier. Fanger transporteres med tog til stedet der de skal sone straffen. Togvognene som transporterer fanger, kalles *Stolypins*, og kobles vanligvis til vanlige tog. Reisen kan ofte ta la lang tid, fra to uker til flere måneder. Mens fangene venter på å komme seg videre på ruten, oppholder de seg i såkalte transittfengsler underveis (Amnesty International 2017, s. 17).

Togkupeene beskrives ofte som overfylte, og det tillates opp til tolv personer med bagasje i kupeer bygget for seks personer. Fangene må ofte sitte hele veien fordi det ikke er plass til å ligge ned. Kupeene er uten vinduer, med gitter ut mot korridoren. FSIN opplyste til Amnesty International at 26 nye togvogner har blitt satt i drift siden 2015 (av totalt ca. 180 togvogner). De nye vognene har luftkondisjonering, bedre tilgang til vann og bedre sanitær- og lysforhold (Amnesty International 2017, s. 18 og 19).

Russiske fengselsmyndigheter er ikke forpliktet til å underrette familie om hvor den dømte skal transporteres, men må ifølge russisk lov underrette den innsattes slektninger eller advokat senest ti dager etter ankomst til soningsinstitusjonen. Det kan derfor ta lang tid før familie får vite hvor slektningen soner sin straff. Det er heller ikke alltid fangen selv får vite hvor hun/han skal før reisen er påbegynt. Med togkupeer uten vinduer er det også vanskelig å orientere seg underveis (Amnesty International 2017, s. 25).

Fanger blir transportert til og fra togstasjoner, og mellom varetektsfengsler og domstoler, i varebiler. Selv om transportetappen i slike tilfeller er langt kortere, kan de vare i opptil flere timer. Amnesty skriver at varebilene ofte er svært overfylte, hvilket kan føre til umenneskelig og nedverdiggende behandling (Amnesty International 2017, s. 19).

3. INNSATTE FRA NORD-KAUKASUS I RUSSISKE FENGSLER

Dette kapitlet tar for seg soningsforholdene for personer fra Nord-Kaukasus spesielt. Før vi går inn på selve soningsforholdene for denne gruppen innsatte, ser vi nærmere på hvor mange det kan dreie seg, om og hva de soner for.

3.1 ANTALLET NORD-KAUKASIERE I RUSSISKE FENGSLER

Landinfo kjenner ikke konkret til hvor mange personer fra Nord-Kaukasus som soner i russiske fengsler. Ifølge russiske fengselsmyndigheter var det i 2016 rundt 9000 muslimer i russiske fengsler. Aset Malsagova, en tsjetsjensk menneskerettighetsaktivist som har besøkt mange fengsler med tsjetsjenske innsatte, hevder imidlertid at det er oppunder 30 000 tsjetsjenere i russiske fengsler (Chanturiya 2017).

I noen høysikkerhetsfengsler i Russland er halvparten av fangebefolkningen muslimer fra enten Nord-Kaukasus eller Volga-regionen (Dzutsati 2016).

Regioner der personer fra Nord-Kaukasus soner, er blant andre Kemerovo, Sverdlovsk, Vladimir, Kirov, Bryansk, Saratov, Omsk oblast, Mordovia, Krasnoyarsk krai, Khabarovsk krai og Novosibirsk (Radnaeva 2014, s. 13; Titiev 2017). Mange befinner seg i Sibir og i det fjerne Østen (Vachagaev 2015).

Grunnen til at mange personer fra delrepublikkene Tsjetsjenia og Ingusjetia soner i soningsinstitusjoner utenfor Nord-Kaukasus, er at det i Tsjetsjenia kun finnes én

soningsinstitusjon, Tsjernokosovo⁷, mens det ikke finnes noen i Ingusjetia (Radnaeva 2014, s. 26; Barakhojev 2017; Titiev 2017).

3.2 HVA SONER DE FOR?

Den muslimske fangebefolkningen er variert. En del, særlig de fra Nord-Kaukasus, er dømt for terrorhandlinger, en del er dømt for brudd på ekstremismelovgivning (for eksempel medlemskap i Hizb ut-Tahrir), og en del for andre forhold (Dzutsati 2016).

Mange tsjetsjenere og ingusjere som soner, er idømt fengselsstraffer for alvorlige brudd på den russiske straffeloven. Menneskerettighetsaktivisten Aset Malsagova hevder det er mange tsjetsjenere som soner for deltagelse i en illegal væpnet gruppe. I tillegg kommer de som er fengslet for «vanlige» (ikke-opprørsrelaterte) kriminelle handlinger (Chanturiya 2017).

Ut fra vår kjennskap til forholdene i Nord-Kaukasus, vet vi at mange er dømt for å ha begått terroraksjoner, men at også mange har fått en straffesak fabrikkert mot seg, enten hele eller deler av saken. Det er også en del fanger som ble pågrepet og dømt under de to tsjetsjenske krigene. Det dreier seg om krigere, men også uskyldige som følge av at utrenskningsaksjoner blant unge menn var svært vanlig (Dzutsati 2016; Radnaeva 2014 s. 6).

Tsjetsjenere som soner kortere fengselsstraffer for mindre alvorlige straffbare forhold, soner straffen i Tsjetsjenia, i fengselet Tsjernokosovo (Udlændingestyrelsen 2015, s. 46; Kalyapin, møte oktober 2013). En advokat i Tsjetsjenia⁸ opplyste til den danske Udlændingestyrelsen i 2015 (s. 46) at i alvorlige saker slik som drap, drapsforsøk og narkotikaforbrytelser, blir tsjetsjenske domfelte sendt for å sone i institusjoner utenfor Tsjetsjenia. For mindre alvorlige forbrytelser soner de domfelte i Tsjetsjenia.

Eksempler på slike mindre alvorlige forbrytelser er fysisk vold, overfall og uforsettlig lovbrudd som bilulykker (Kalyapin, møte oktober 2013; Udlændingestyrelsen 2015, s. 46). Soning av dommer for brudd på terrorbestemmelsen § 208 (medlemskap i en illegal væpnet gruppe) finner vanligvis sted utenfor Tsjetsjenia, med mindre personen har fått redusert straffen for eksempel ved samarbeid med politiet.

3.3 HVORDAN ER SONINGSFORHOLDENE FOR INNSATTE FRA NORD-KAUKASUS?

Ifølge Civic Assistance Committee (CAC) har andelen klager fra innsatte fra Tsjetsjenia og andre deler av Nord-Kaukasus vært jevnt økende de siste syv til åtte årene. Unntaket er en kort periode med nedgang i 2014/15. Nord-kaukasiere klager på bruk av fysisk og psykisk mishandling, uberettigede straffer, mangelfull tilgang på medisinsk behandling og at de hindres i å utføre religiøse skikker (CAC 2018; CAC, møte i Moskva 2018; Titiev 2017).

Den tsjetsjenske ombudsmannen i Groznyj (som sitert i Udlændingestyrelsen 2015, s. 46) opplyste likeledes at tsjetsjenere som soner straffer utenfor Tsjetsjenia, utsettes for

⁷ Tsjernokosovo er en stor soningsinstitusjon i Tsjetsjenia. Her soner personer under «vanlige strafferegimer», men det finnes også avdelinger med «strengere strafferegime». Igor Kalyapin, leder for Committee for the Prevention of Torture (CPT) (møte, oktober 2013), er ikke kjent med at det brukes tortur i Tsjernokosovo. Han tror Tsjernokosovo skiller seg fra soningsanstalter i andre deler av Russland, både hva gjelder voldsbruk og materielle forhold, ettersom bygningen er relativt ny.

⁸ Møtet ble arrangert av det tsjetsjenske innenriksdepartementet.

diskriminering og trakassering. Ombudsmanskontoret har mottatt et større antall klager fra tsjetsjenske innsatte. Klagen omfatter forbud mot å be, avslag på prøveløslatelse, fabrikkerte straffesaker på angivelig dårlig oppførsel og påfølgende overføring til avdelinger hvor forholdene er dårligere.

Ifølge den tidligere nevnte tsjetsjenske advokaten⁹ ønsker Tsjetsjenias politiske leder Ramzan Kadyrov at tsjetsjenere skal sone sin straff i Tsjetsjenia for å unngå at de blir utsatt for rasistisk motivert vold i fengsler andre steder i Russland (Udlændingestyrelsen 2015 s. 46).

Det er vanskelig å samle statistikk over det totale antallet klager på rettighetsbrudd fra tsjetsjenske og ingusjiske innsatte. CAC som driver et prosjekt for innsatte fra Tsjetsjenia og Ingusjetia i russiske fengsler, har forklart dette med at de ikke er til stede i alle regioner der det er innsatte fra Tsjetsjenia og Ingusjetia. I tillegg når, av ulike grunner, ikke alle klager frem til CAC.

I perioden 2011-2014 kom de fleste klagen fra følgende føderasjonssubjekter: Kemerovo, Sverdlovsk, Vladimir, Kirov, Bryansk, Saratov, Omsk, Mordavia, Krasnoyarsk krai og Khabarovsk krai. Det er noen soningsinstitusjoner det aldri kommer klager fra. CAC påpekte i 2014 at det ikke nødvendigvis betyr at det ikke skjer overgrep der, men at institusjonene er så lukket og regimet så strengt at det er vanskelig å varsle (om brudd på rettighetene) (Radnaeva 2014, s. 11, 13, 14).

3.3.1 Fiendtlige holdninger

Fiendtlige holdninger fra ansatte overfor innsatte fra Tsjetsjenia (og andre områder av Nord-Kaukasus) synes å være et problem. Dette skyldes delvis at mange av de som jobber i straffegjennomføringstjenesten, tidligere har tjenestegjort i Tsjetsjenia under en av de to tsjetsjenske krigene. Ansatte forbinder tsjetsjenske innsatte med militante opprørere eller terrorister, som skadet eller drepte russiske soldater (CAC, møte 2018; Titiev 2017; Vachagaev 2015).

Negative holdninger overfor muslimer generelt påvirker også hvordan nord-kaukasiske fanger blir møtt. Dette kommer i tillegg til såkalte anti-Kaukasus-holdninger, som er utbredt i det russiske samfunnet (CAC, møte 2018).

3.3.2 Konflikter mellom fanger fra Nord-Kaukasus og andre fanger

Det er rapportert om konflikter mellom fanger fra Nord-Kaukasus og andre fanger. I takt med at antallet muslimske innsatte har økt de siste 10-15 årene,¹⁰ snakkes det imidlertid om en ny generasjon innsatte fra Nord-Kaukasus. Dette er unge, strengere religiøse (salafister) personer. De har i mindre grad rettet seg etter interne makthierarki i fengslene, og har slått, ofte aggressivt, tilbake på innsatte og ansatte som utfordrer deres religiøse og konservative levestil (Chanturiya 2017).

Dette foregår i soningsinstitusjoner der flertallet av de innsatte er muslimer, og hvor «vanlige» kontroll- og styringsmekanismer i større grad settes til side. Muslimske *jamaater* (samfunn) i slike fengsler har blitt en «beskyttelsesmekanisme» mellom innsatte med muslimsk og ikke-muslimsk bakgrunn, og mellom muslimer og

⁹ Møtet ble arrangert av tsjetsjenske myndigheter.

¹⁰ Etter avslutningen av den andre tsjetsjenske krigen og den påfølgende kampen mot opprørsaktivitet i Nord-Kaukasus.

fengselsansatte (Dzutsati 2018). CAC (møte 2018) hevdet imidlertid at det ikke finnes mange soningsinstitusjoner i Russland der muslimer er i flertall.

3.3.3 Manglende hensyn til religiøse skikker

CAC har mottatt mange klager fra nord-kaukasiske fanger om at soningsinstitusjoner ikke tar hensyn til muslimske innsattes religiøse tro og skikker, og at ansatte forbinder muslimer med radikale islamister. Følgende religiøse skikker vanskeligjøres eller nektes: bønn fem ganger om dagen og deltagelse i fredagsbønn, deltagelse i vask/renselse, bruk og oppbevaring av religiøse gjenstander og regler knyttet til kost. Nærmere bestemt vises det til at dagsprogrammet i fengsler ikke alltid gjør at innsatte kan følge sitt bønnemønster.

Når det gjelder religiøse gjenstander, har Koranen noen ganger blitt oppfattet som ekstremistisk litteratur og derfor beslaglagt. Bønnetepper og bønnekjeder har blitt nektet ved overføring til isolasjon.

Muslimske innsatte som avstår fra å spise svin, har vært nødt til å stå over måltider som inneholder svin. Under fastemånedens Ramadan, har ikke muslimske innsatte fått spise verken før eller etter soloppgang fordi det er forbudt å spise på disse tidspunktene. Dersom innsatte prøver å gjennomføre slike ritualer, oppfattes det som at de ikke retter seg etter reglene (CAC, møte 2018; CAC 2018; Radnaeva 2014, s. 32).

3.3.4 Mishandling

En gjennomgang av klager som CAC har jobbet med, viser at det oftest klages på tortur og vold fra fengselsansatte. Sivilsamfunnsorganisasjoner har observert en økning i slike klager de siste to til tre årene (CAC 2018).

Det rapporteres om at innsatte fra Nord-Kaukasus har fått besøk av FSB i fengselet og blitt presset for informasjon om opprørere. I den forbindelse har de blitt utsatt for fysisk og psykisk vold (CAC, møte 2018; Mukhamedzhanov 2017). Lederen for den russiske menneskerettighetsorganisasjonen Memorial i Tsjetsjenia, Oyub Titiev¹¹, hevdet i 2017 at mishandling var særlig utbredt i føderasjonssubjektet Vladimir (ca. 200 km fra Moskva), der tsjetsjenske og ingusjiske innsatte jevnlig utsettes for dette.

På spørsmål om mishandling oftere rammer nord-kaukasiere sammenlignet med innsatte av annen etnisk opprinnelse, svarte CAC (møte november 2018) at det i utgangspunktet kan ramme hvem som helst som soner, uavhengig av etnisitet. Det handler om er lojalitet til de ansatte. Dersom en person krever tilgang til rettigheter de har krav på, eller klager på andre forhold, er det sannsynlig at mishandling kan inntreffe. CAC hevder at nord-kaukasiere oftere krever sine rettigheter enn andre, særlig når det gjelder religionsutøvelse. I tillegg har de et ytterligere stigma knyttet til seg: Det er skepsis mot nord-kaukasiere blant fengselsansatte og andre innsatte grunnet de tsjetsjenske krigene, terrorhandlinger begått av nord-kaukasiere og anti-kaukasiske holdninger i befolkningen.

Advokaten tilknyttet CAC som besøker innsatte fra Nord-Kaukasus, hevdet imidlertid at han sjelden ser tegn på fysisk mishandling hos de innsatte han besøker. Advokaten

¹¹ Oyub Titiev har også jobbet for CACs fengselsprosjekt.

ser oftere tegn på psykologisk press, som følge av at innsatte har blitt holdt i isolasjon i flere måneder, eller andre pressede situasjoner som ikke etterlater fysiske spor.

3.3.5 Manglende helsebehandling

Utfordringer med tilgang til nødvendig adekvat helsebehandling er ifølge CAC et systemisk problem i russiske soningsinstitusjoner, og utgjør også en stor del av klagene fra innsatte fra Nord-Kaukasus. Samtidig opplyses det at dette gjelder like mye innsatte fra andre regioner enn Nord-Kaukasus (CAC, møte 2018).

Innsatte klager over (CAC 2018):

- manglende tilbud på helsebehandling
- mangel på medisiner eller tilgang til nødvendige spesialister
- at de har blitt nektet behandling eller mottatt uriktig behandling,
- at helsepersonale nektet å dokumentere skader som følge av mishandling
- bruk av isolasjon uten legek kontroll

I en rapport fra CAC (2018) fremgår det at domstoler har nektet å løslate alvorlig syke innsatte både fra varetekt og soning til tross for legeerklæring som tilråder løslatelse. Det fremgår også at helseundersøkelser som foretas før innsatte plasseres på såkalte straffeceller, ofte er en ren formalitet, og at straffedømte kan bli værende på straffeceller i måneder uten hensyn til helsetilstanden.

Når det gjelder innsatte med funksjonshemninger, skriver CAC (2018) at soningsinstitusjoner ofte ikke er tilrettelagt for denne gruppen. Innsatte med funksjonshemming har vanskeligheter med å luften seg, ivareta personlig hygiene eller delta på sosiale tilstelninger. I et møte med CAC (november 2018) opplyste de at det mangler nødvendig teknisk utstyr som skal tilrettelegge for funksjonshemmede i soningsinstitusjoner. Landinfo forstår det sånn at dette gjelder for funksjonshemmede generelt, uavhengig av etnisitet.

CAC påpekte samtidig at det er mange funksjonshemmede blant innsatte fra Nord-Kaukasus som følge av skader de ble påført under pågripelsen. Nesten hver tredje innsatt som henvender seg til CAC, er funksjonshemmet.

3.3.6 Avstand gjør det vanskelig å holde kontakt med familie

Praksisen med å plassere domfelte i fengsler langt unna hjemstedet gjør det vanskelig for de innsatte å få besøk av familie og å holde kontakt med slektninger (CAC, møte 2018; Titiev 2017; ACAT, CAT & Public Verdict Foundation 2013, s. 29). Slektinger har ofte ikke råd til å reise langt for å besøke familie i fengsel (CAC, møte 2018; CAC 2018). Den store avstanden gjør det i tillegg vanskelig for de innsatte å formidle informasjon om soningsforholdene (ACAT, CAT & Public Verdict Foundation 2013, s. 29).

Ombudskvinnen for menneskerettigheter har også engasjert seg i dette spørsmålet, og har foreslått at innsatte skal sone nærmere sitt hjemsted (møte med representanter for ombudskvinnen for menneskerettigheter, oktober 2018).

4. STILLES OVERGRIPERE TIL ANSVAR?

Hovedinntrykket er at ansatte i russiske soningsinstitusjoner sjelden straffeforfølges for myndighetsmisbruk. Dette bekreftes av HRW (2018a og 2018b), FNs torturkomité (CAT) (2018) og Civic Assistance Committee (CAC) (møte november 2018). Av de mer enn 50 overgrepene avisen Meduza offentliggjorde i 2018, var det per august 2018 åpnet straffesak i bare noen få saker, hvorav én sak er oversendt til domstol for behandling (HRW 2018b).

Lederen av presidentens menneskerettighetsråd, Mikhail Fedotov, opplyste til Landinfo at når overgrep fra ansatte mot innsatte blir bevist, opprettes det straffesaker og den ansvarlige blir dømt. I slike tilfeller er det imidlertid ikke alltid at det finnes nok bevis. CAC opplyste (møte i november 2018) at det er svært vanskelig for innsatte å bevise at de har blitt utsatt for vold.

Dersom myndighetsmisbruk i soningsinstitusjoner straffeforfølges, gis det ifølge HRW og FNs torturkomité vanligvis milde eller betingede straffer. Det er straffeloven art. 286 om myndighetsmisbruk som anvendes. Det kan føre til bøter, suspensjon eller fengsel opp til fire år. Dersom myndighetsmisbruk har omfattet bruk av vold, våpen eller medført alvorlige konsekvenser (art. 286, 3. ledd), kan det gi fengselsstraff i inntil ti år (HRW 2018b; CAT 2018; Meduza 2018c). Ansatte i straffegjennomføringstjenesten som har blitt domfelt, soner i egne soningsinstitusjoner, adskilt fra andre innsatte (Røde Kors, møte november 2018; CAC, møte november 2018).

Ifølge Igor Kalyapin i Komiteen for forebygging av tortur (CPT) (som sitert i Meduza 2018c) er ikke tortur kriminalisert i Russland. I en rapport fra august 2018 kritiserte FNs torturkomité (CAT 2018) Russland for ikke å ha kriminalisert tortur, og at bruken av straffeloven art. 286 «ikke er dekkende for den alvorlige straffbare handlingen som tortur er».

4.1 MANGELFULL STATISTIKK

Det påpekes at det mangler nyansert statistikk på antall klager på tortur og mishandling fra myndighetspersoner, antall saker som er etterforsket og på domfellelser. Ifølge Igor Kalyapin hadde statistikken vært tydeligere dersom man hadde en egen straffehjemmel for tortur i straffeloven. I tillegg mangler statistikken som publiseres av Russlands høyesterett konkret informasjon om hvilke etater domfelte myndighetspersoner tilhører og om domfellelser skyldes alvorlig økonomiske misligheter, eller vold.¹²

I 2017 ble totalt 798 personer dømt for brudd på art. 286, 3. ledd. Av disse var 413 vernepliktige og kontraktsoldater, 339 fra politi- og sikkerhetsstrukturer og 8 fra etterforskningsorganer og påtalemyndighet. I henhold til den «uoffisielle» databasen Rospravosudije som ikke inneholder alle dommer, var det kun én fengselsansatt som ble dømt for brudd på art. 286.3 i 2017, mens det i 2016 var ti (av totalt 945) (Meduza 2018c).

Også FNs torturkomité har påpekt problemet med at det mangler detaljert statistikk (CAT 2018).

¹² Art. 286, 3. ledd omfatter også myndighetsmisbruk av alvorlig økonomisk art.

I et tilsvaer til FNs torturkomité (CAT) i 2018 opplyste russiske myndigheter at det var tatt ut tiltale om myndighetsmisbruk (straffeloven art. 286) i 3000 saker. Det fremgår ikke hvilken tidsperiode disse tallene omfatter.

4.2 PÅGÅENDE ETTERFORSKNING

Sommeren 2018 ble det publisert en video i avisen Novaya Gazeta der et større antall fangevoktere torturerte en innsatt i byen Yaroslavl ca. 280 km nord for Moskva. Etter dette skal en rekke andre saker om mishandling i russiske soningsinstitusjoner ha blitt avdekket og rapportert. Straffegjennomføringstjenesten har i etterkant startet en intern etterforskning av hendelsen og lovet å følge opp andre anklager om mishandling. Det var 17 fangevoktere med i videoen, og alle er suspendert. Tolv av dem er varetektsfengslet og under etterforskning (Aale 2018).

I en uttalelse om denne konkrete saken skriver HRW at det er ekstraordinært at det har blitt opprettet straffesaker (HRW 2018a).

5. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Aale, P. K. (2018, 20. august). Fengselsdirektøren beordret vokterne til å filme torturen av den innsatte. Det fikk Putin til å reagere. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra <https://www.aftenposten.no/verden/i/kajr1L/Fengselsdirektoren-beordret-vokterne-til-a-filme-torturen-av-den-innsatte-Det-fikk-Putin-til-a-reagere> [lastet ned 23. august 2018]
- ACAT, dvs. Action by Christians for the Abolition of Torture, CAT, dvs. Committee against Torture & Public Verdict Foundation (2013, november). *The multiple faces of torture – A study of the phenomenon of torture in Russia*. ACAT: Tilgjengelig fra http://www.acatfrance.fr/public/acad_russia_en.pdf [lastet ned 4. mai 2018]
- Amnesty International (2017). *Prisoner transportation in Russia. Travelling into the unknown*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4668782017ENGLISH.PDF> [lastet ned 14. mai 2018]
- Amnesty International (2018). *Amnesty International report 2017/18. Russian Federation 2017/2018*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1067002018ENGLISH.PDF> [lastet ned 27. april 2018]
- Barakhojev, A. (2017, 15. januar). Ingushetia: Most serious cases linked with terrorism suspects. *Refugee.ru*. Tilgjengelig fra <https://refugee.ru/en/news/ingushetia-most-serious-cases-linked-with-terrorism-suspects/> [lastet ned 5. september 2018]
- Chanturiya, K. (2017, 10. mars). Chechens and mobsters in Russian blood feud. *OC Media*. Tilgjengelig fra <http://oc-media.org/chechens-and-mobsters-in-russian-prison-blood-feud/> [lastet ned 12. april 2018]
- CAC, dvs. Civic Assistance Committee (2018, 25. august). *Report on the situation of people from the North Caucasus in penal institutions*. Moskva: CAC.
Rapporten er ikke publisert, men delt med Landinfo.
- CAT, dvs. UN Committee against Torture (2018, august). *Concluding observations on the sixth periodic report of the Russian Federation*. New York: CAT. Tilgjengelig fra https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/RUS/CAT_C_RUS_CO_6_32062_E.pdf [lastet ned 27. august 2018]
- CPT, dvs. Committee for the Prevention of Torture (2013, 17. desember). *Report to the Russian Government on the visit to the Russian Federation carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 May to 4 June 2012*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <https://rm.coe.int/1680697bd6> [lastet ned 3. mai 2018]
- Dzutsati, V. (2016, 10. februar). Russian prison system plans to increase pressure on Muslim inmates. *Eurasia Daily Monitor*, 13(28). Tilgjengelig fra <https://jamestown.org/program/russian-prison-system-plans-to-increase-pressure-on-muslim-inmates-2/> [lastet ned 10. april 2018]
- Front Line Defenders (2016, 26. januar). Serious concerns over proposed amendments to the law on Public Monitoring Commissions. *Front Line Defenders*. Tilgjengelig fra <https://www.frontlinedefenders.org/en/statement-report/serious-concerns-over-proposed-amendments-law-public-monitoring-commissions> [lastet ned 27. april 2018]
- Galeotti, M. (2011, 25. juni). Russian prison reform: a B+ with promise with some concerns. *In Moscow's Shadows* [blogg]. Tilgjengelig fra <https://inmoscowshadows.wordpress.com/2011/06/25/russian-prison-reform-a-b-with-promise-but-some-concerns/> [lastet ned 15. juni 2018]
- International Justice Resource Center (2017, 14. mars). ECHR: Holding prisoners in facilities far from family violates rights. *San Francisco: IJRC*. Tilgjengelig fra

<https://ijrcenter.org/2017/03/14/ecthr-holding-prisoners-in-facilities-far-from-family-violates-rights/>

- HRW (2018a, 30. juli). *Leaked video blows lid off torture in Russian Prisons*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2018/07/30/leaked-video-blows-lid-torture-russian-prisons> [lastet ned 22. august 2018]
- HRW (2018b, 16. august). *A torture scandal makes Russia pay attention*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2018/08/16/torture-scandal-makes-russia-pay-attention> [lastet ned 22. august 2018]
- Kanev, K. (2014). *Evaluation report. Of the project of the Penal Reform International "Strengthening institutions and building civil society capacity to combat torture in nine CIS countries"*. London: Penal Reform International. Tilgjengelig fra <https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2014/07/EU-TP-evaluation-2013.pdf> [lastet ned 29. mai 2018]
- Khrunova, I. & Kolbasin, D. (2017, 16. september). The brutal treatment of women in Russian prisons. *Intersection: Russia/Europe/World*. Tilgjengelig fra <https://www.ridl.io/en/the-brutal-treatment-of-women-in-russian-prisons/> [lastet ned 9. januar 2019]
- Kriminalomsorgen (u.å). *Norsk-russisk fengselssamarbeid*. Oslo: Kriminalomsorgen. Tilgjengelig fra <http://www.kriminalomsorgen.no/norsk-russisk-fengselssamarbeid.252914.no.html> [lastet ned 4. mai 2018]
- Kyrilova, A. & Smirnov, A. (2018, 17. april). Arestantov blagoystrojat [Arresterte vil bli utstyrt med fasiliteter]. *Kommersant*. Tilgjengelig fra <https://www.kommersant.ru/doc/3605688> [lastet ned 5. juli 2018]
- [Lov om helsevern for russiske borgere] (2011). *Federalnyj zakon ob osnovakh okhrany zdorovja grazhdan v rossijskoj federatsii* [Føderal lov om helsevern for russiske borgere]. Tilgjengelig fra http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_121895/f579aa9d9ac72dd37896027259694b1b82964f54/
- Meduza (2018a, 17. april). Major cuts to planned funding for Russia's prison system. *Meduza*. Tilgjengelig fra <https://meduza.io/en/news/2018/04/17/major-cuts-to-planned-funding-for-russia-s-prison-system> [lastet ned 5. juli 2018]
- Meduza (2018b, 18. august). Here are all the reported torture cases in Russia's prison system, so far this year. *Meduza*. Tilgjengelig fra <https://meduza.io/en/feature/2018/08/18/here-are-all-the-reported-torture-cases-in-russia-s-prison-system-so-far-this-year> [lastet ned 23. august 2018]
- Meduza (2018c, 26. juli). V Rossii voobsjtsje sydjat za pytki?Tsjasto? Kakie sroki polytsjaiot eti ljudi? [Blir man i Russland dømt for tortur? Ofte? Hvilke straffer får disse menneskene]. *Meduza*. Tilgjengelig fra <https://meduza.io/cards/v-rossii-voobsche-sudyat-za-pytki-chasto-kakie-sroki-poluchayut-eti-lyudi> [lastet ned 23. august 2018]
- Mukhamedzhanov, B. (2016, 4. november). The everyday violence in Russia's prison system has to stop. *Open Democracy*. Tilgjengelig fra <https://www.opendemocracy.net/od-russia/bulat-mukhamedzhanov/everyday-violence-in-russia-s-prison-system-has-to-stop> [lastet ned 15. juni 2018]
- Mukhamedzhanov, B. (2017, 31. mars). Russia's prison service is keeping its abuses under lock and key. *Open Democracy*. Tilgjengelig fra <https://www.opendemocracy.net/od-russia/bulat-mukhamedzhanov/russia-s-prison-service-is-keeping-its-abuses-under-lock-and-key> [lastet ned 6. juli 2018]
- Mukhamedzhanov, B. (2018, 15. februar). Sickness and injustice in Russia's prisons. *Intersection*. Tilgjengelig fra <http://intersectionproject.eu/article/society/sickness-and-injustice-russias-prisons> [lastet opp 14. juni 2018, men ikke lenger virksom ved publisering]

- Polygraph.info (2017, 17. mars). Are reduced inmate numbers making Russia's prison system more humane? *Polygraph.info*. Tilgjengelig fra <https://www.polygraph.info/a/is-reduced-prisoner-number-making-russian-prisons-liberal-and-humane/28376044.html> [lastet ned 4. mai 2018]
- Radnaeva, R.V. (2014, september). *On the situation of Chechen Republic and Republic of Ingushetia residents in the Russian penal system, September 2011 to August 2014*. Moskva: Civic Assistance Committee. Tilgjengelig fra http://refugee.ru/wp-content/uploads/2015/09/prison-report_eng.pdf [lastet ned 11. april 2018]
- RBK (2017, 14. mars 2017). Rossija sokhpanila liderstvo po tsjislo zakljutsjennykh na dusjy naselenija [Russland fortsatt i ledelsen når det gjelder antall innsatte per capita]. *RBK*. Tilgjengelig fra <https://www.rbc.ru/society/14/03/2017/58c702399a79473b36f47d9c?from=newsfeed> [lastet ned 11. september 2018]
- Taubina, N. (2017, 11. desember). Tilgjengelig fra <http://www.einnetwork.org/ein-voices/2017/12/12/how-do-european-court-judgments-influence-detention-conditions-in-russia>
- Titiev, O. (2017, 9. februar). Chechnya: Many colony guards perceive Chechens as their enemy. *Refugee.ru*. Tilgjengelig fra <https://refugee.ru/en/news/chechnya-many-colony-guards-perceive-chechens-as-their-enemy/> [lastet ned 11. april 2018]
- U.S. Department of State (2018). *Russia 2017 Human rights report*. Washington, D.C.: U.S. State Department. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/documents/organization/277455.pdf> [lastet ned 23. mai 2018]
- Vachagaev, M. (2015, 9. april). Abuse of Chechens and Ingush in Russian prisons creates legions of enemies. *Eurasia Daily Monitor*, 12(66). Tilgjengelig fra <https://jamestown.org/program/abuse-of-chechens-and-ingush-in-russian-prisons-creates-legions-of-enemies-2/> [lastet ned 12. april 2018]
- WPB, dvs. World Prison Brief (u.å). *Russian Federation*. WPB. Tilgjengelig fra <http://www.prisonstudies.org/country/russian-federation> [lastet ned 4. mai 2018]

Muntlige kilder

- Civic Assistance Committee (CAC). Møte med leder Svetlana Ganushkina, leder av prosjektet om soningsforhold for nord-kaukasere Olga Chumora og advokat Valerij Shukhardin 2. november 2018.
- Kalyapin, Igor. Leder av den russiske menneskerettighetsorganisasjonen Committee for the Prevention of Torture. Møte i Moskva oktober 2013.
- Kriminalomsorgsdirektoratet. Møte med fagekspertene Torunn Hasler og Kristin Saunes Franklin om soningsforhold i Russland, juni 2018. E-post september 2018.
- Ombudsmannskontoret for menneskerettigheter. Møte i Moskva 29. oktober 2018.
- Røde Kors i Moskva. Møte 31. oktober 2018.
- Presidentens menneskerettighetsråd, ved leder Mikhail Fedotov. Møte i Moskva 31. oktober 2018.